

Богущ І.І.,
студент 6 курсу, 8 групи, Інституту
прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВІКТИМНА ПОВЕДІНКА ЖЕРТ ЗЛОЧИНІВ

Ключові слова: віктимна поведінка жертв злочинів, поняття «жертва», віктимність.

Анотація: У тезах розглянута віктимна поведінка жертв злочинів, з'ясовано форми віктимності, типи віктимної поведінки, розглянуто поняття віктимності.

Анотація: В тезисах рассмотрено виктимное поведение жертв преступлений, установлены формы виктимности, типы виктимного поведения, рассмотрены понятия виктимности.

Ключевые слова: виктимное поведение жертв преступлений, понятие «жертвы», виктимность.

Summary: In the theses the victim behavior of crime victims is considered, the forms of victimization, types of victim behavior are established, the concepts of victimization are considered.

Keywords: victim behavior of crime victims, the concept of “victim”, victimization.

Сьогодні в суспільстві відбуваються інтенсивні процеси інформатизації та інтелектуалізації, прискореними темпами формується інформаційне суспільство, особливістю якого є комп'ютеризація всіх сфер людського життя. Останнім часом комп'ютерні технології та комп'ютерні системи використовуються в більшості злочинів як засіб їх вчинення [8, с. 1297]. Одним із завдань сучасної криміналістики є вивчення процесів віктимізації та віктимності осіб з метою забезпечення безпеки людей від реальних або потенційних злочинів. Віктимність проявляється у різних сферах життєдіяльності людини, особливо в кримінальних, екстремальних та складних ситуаціях, пов'язаних із небезпекою, фізичним та психічним насиллям, зокрема, у міжособистісних стосунках. Б.М. Головкін зазначає, за різних обставин жертвами злочинів можуть стати будь-які особи, незалежно від статі, віку, національності, соціального становища, рівня доходів, місця проживання. Між тим практика показує неоднаковий рівень уразливості людей перед злочинними посяганнями. Це пов'язано не тільки з соціально-демографічними відмінностями населення, але й з несприятливими середовищними умовами проживання та небезпечною поведінкою за конкретних обставин [7, 162].

Дефініція «віктимна поведінка» виникла в рамках кримінальної віктимології. Віктимологія в буквальному перекладі означає «вчення про жертву». З'явившись спочатку віктимологія як наукова дисципліна почала складатися в 40-50-і рр. XX століття [1].

Центральне поняття віктимології це - жертва. Як це не дивно, до теперішнього часу немає чіткого визначення поняття «жертва». Тлумачення, які наводяться в словниках, зачіпають ту сторону поняття «жертва», яка відображає її різні аспекти. Є ряд визначень цього поняття в юриспруденції, виділяють жертви автомобільної катастрофи, помсти, злочину, інвентуральну, латентну, потенційну та ін. Існують також поняття жертви релігійної, політичної, ідеологічної боротьби, економічної, жертви обману, шантажу і ін. І це

далеко не повний список конкретних приватних визначень поняття «жертва».

Віктимність може виявлятися в двох основних формах: евентуальній та децидівній (В. А. Туляков). Евентуальна віктимність (віктимність в потенції), що означає можливість при нагоді, при відомих обставинах, при певній ситуації стати жертвою злочину, включає в себе причинно обумовлено та причинно згідно девіації. Природно, що характеристики евентуальній віктимності в основному визначаються частотою віктимізації певних верств та груп населення і закономірностями, притаманними такій віктимізації. Децидівна віктимність (віктимність в дії), що охоплює стадії підготовки і прийняття виктимогенного рішення, так й саму віктимну активність, відповідно, включає в себе доцільні і ціле обумовлений девіації, є каталізатором заподіяння шкоди. Ситуація – це сукупність обставин сформованого або реально можливої взаємодії особи і зовнішніх для нього обставин в той чи інший певний момент часу.

Аналіз літератури свідчить про те, що в багатьох роботах виділяють три основні типи віктимної поведінки: 1) активна – поведінка жертви, яка спровокувала злочин; 2) інтенсивна – здійснення жертвою позитивних дій, які тим не менше призвели до злочину; 3) пасивна – бездіяльна, коли жертва не чинила супротив [2].

Віктимна поведінка становить зовнішній прояв віктимності особи. Вона формується під впливом генотипу, життєвого досвіду та середовища проживання. Суб'єкт віктимної поведінки має комплекс індивідуальних психофізіологічних особливостей та індивідуально-психологічних деформацій, що зумовлюють ілюзорне сприйняття й неадекватне реагування на кримінальну небезпеку [3].

У психологічній літературі називаються психофізіологічні риси та соціально-психологічні ознаки жертв злочинів, що зумовлюють віктимну поведінку. Психофізіологічні риси пов'язані із дефектами пізнавальних психічних процесів (сприйняття, уваги, уваги, пам'яті, мислення), пониженою антиципацією (спроможністю прогнозувати наслідки своєї поведінки), недостатньою швидкістю та адекватністю сенсомоторних реакцій, викривленим чи

ілюзорним сприйняттям небезпечних ситуацій і дій інших людей, розгальмованістю негідних бажань. Поряд з цим значна частина жертв злочинів мають такі риси характеру, як довірливість, наївність, сварливість, задирилість, а також акцентуації характеру за істероїдним, нестійким, демонстративним і збудливим типом [4, с. 174].

В.О. Туляков тлумачить віктимність як відхилення від норм безпечної поведінки, яке реалізується в сукупності соціальних, психічних і моральних проявів та сприяє дезадаптивному стилю реагування суб'єкта, наслідком чого є шкода для його здоров'я [5].

О.О. Андронікова розуміє віктимність як набуті людиною фізичні, психічні та соціальні риси й ознаки, які збільшують імовірність її перетворення на жертву (злочину, нещасного випадку, деструктивного культу й т. ін.), визнаючи її соціальним, психічним і моральним явищем у загальнотеоретичному розумінні [6].

Таким чином, на нашу думку, віктимність - це переважно соціально-психологічна схильність особи ставати чи відчувати себе жертвою інших людей, обставин або подій у відповідній загрозливій ситуації, тоді як інших людей така доля зазвичай оминає навіть за несприятливого збігу обставин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мудрик, А.В. Віктимология / А.В. Мудрик. - М.: «Магістр», 1992. – с. 145.
2. Анисимов А. И. Виктимная психология. Системно-деятельностный подход к обнаружению аверсивного стимула / А. И. Анисимов, М. С. Матусевич, О. В. Шатровай [Монографія]. – СПб. : «Издательство РГПУ им. А. И. Герцена», 2013. – С. 18-28.
3. Віктимна поведінка жертв злочинів / Б. М. Головкін // Проблеми законності. - 2016. - Вип. 135. - С. 124-135. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_135_15
4. Медведєв В. С. Кримінальна психологія: підручник / В. С. Медведєв. – Київ: Атіка, 2004. – 368 с.
5. Туляков В. А. Віктимология. Социальные и криминологические проблемы / В. А. Туляков. - Одесса : Юридическая литература, 2000. - 335 с.

6. Андронникова О. О. Виктимное поведение подростков: факторы возникновения и профилактика : [монография] / О. О. Андронникова. - Новосибирск : НГИ, 2005. - 300 с.

7. Головкін Б. М. Як стають жертвами злочинів // Проблеми законності. Вип. 136. 2017. С. 161 – 172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2017_136_19

8. Ovcharenko, Mykola O; Tavalzhanskyi, Oleksii V; Radchenko, Tetiana M; Kulyk, Kateryna D; Smetanina, Nataliia / Combating Illegal Drugs Trafficking Using the Internet by Means of the Profiling Method /Tavalzhansky O. V.// V.Journal of Advanced Research in Law and Economics; Craiova Том 11, Изд. 4(50), (Summer 2020): 1296-1304.

9. Віктимологія : навч. посіб. / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2017. – 308 с. URL: http://criminology.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/posib_viktimologiya-2017_finaln.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доц О.В. Таволжанський